

Turvallisuus elää muutoksen mukana

FT Pekka Iivari, yliopettaja (Lapin AMK) ja turvallisuuspäällikkö, Lapin yliopisto

Turvallisuudella on monta merkitystä ja arkikielen terminologiassa se taipuu monenlaiseen käyttöön. Samalla termillä kuvataan sekä yksilöiden subjektiivisia kokemuksia että valtioiden välisiä suhteita. Määritelmällisesti turvallisuus on olosuhde tai järjestelmän tila, jossa riskit ovat hyväksyttävällä tasolla.

Turvallisuus on perustarpeemme, jota etsimme tietoisesti tai tiedostamatta. Mutta turvallisuus on suhteellista, koska sitä voidaan verrata sekä aikajanalla eri tilanteisiin sekä ihmisten kokemuksiin. Turvallisuuden kokonaiskokemus muodostuu tunteesta ja kosketeltavasta konkretiasta.

Turvallisuuden mielikuvapainotteisuus ja mielikuvan kontrasti todellisuuden kanssa johtaa usein siihen, että turvallisuudesta muodostuu mielipidekysymys. Tällöin niin sanottu rationaalinen päättely ja numerotietoon nojaavat perustelut eivät johda yhteisesti jaettuun käsitykseen. Turvallisuus on siis aina kiistanalainen päätöksenteon peruste ja kohde. Turvallisuutta ei tarkastella erillisenä määreenä. Organisaatioissa se on osa laatua ja yhteiskunnan tasolla turvallisuus kuuluu hyvinvoinnin perusedellytyksiin.

Toimintaympäristömme jatkuva muutos muokkaa käsitystämme turvallisuudesta ja sen sisällöistä. Muutostekijät nousevat paikallisia, alueellisista ja kansainvälisistä kehityskuluista. Arvojen ja asenteiden murrokset vahvistavat näitä muutosvoimia. Kyberteknologia ja esineiden internet, ilmastonmuutos, siirtolaisuusvirrat ja suurvaltojen ja talousblokkien geopoliittikka heijastuvat globaaleina muutostekijöinä kovaan turvallisuuteen (security), mutta myös pehmeämpään ja lähemmäs arkea osuvaan turvallisuuskäsitykseen (safety).

Päivittäinen arkemme on ympäröity muun muassa tietoturvallisuuden, asiakas- ja potilasturvallisuuden ja vaikkapa psykologisen turvallisuuden vaatimuksilla. Vuonna 2020

jouduimme globaalin pandemian seurauksena sovittamaan elämäämme terveysturvallisuuden ehtoihin.

Lumen-verkkolehtemme teemanumerossa turvallisuutta tarkastellaan muutoksen kehyksissä. Turvallisuus itse muuttuu ja se aiheuttaa muutosta. Asiantuntijamme ja sidosryhmiemme edustajat ovat tavoittaneet aiheen laaja-alaisuutta teoreettisten pohdintojen ja käytännön havaintojen kautta turvallisuuden kokijoina ja näkijöinä.

Leena Viinamäki, Eeva Helameri, Pekka Iivari ja Eija Raasakka muodostavat tilannekuvan arjen turvallisuudesta Lapissa. Kirjoittajat korostavat verkostoyhteistyön merkitystä monitahoisten haasteiden selättämisessä. Pitkät etäisyydet, harva asutus, ilmastolliset olosuhteet ja julkisen sekä yksityisen palveluverkoston rakenne asettavat päivittäiselle turvallisuudellemme täällä pohjoisessa erityisiä vaatimuksia.

Panu Huczowski muistuttaa artikkelissaan, että järjestelmät monimutkaistuvat jatkuvasti. Turvallisuus muodostuu dynaamisesti systeemeissä eli järjestelmäajattelulla. Yksinkertainen lineaarinen turvallisuusajattelu on, tai sen pitäisi olla, historiaa. Tiukkojen kausaaliketjujen sijaan asiat tapahtuvat verkostoissa ja järjestelmissä.

Leena Viinamäki, Ville Kivivirta, Arto Selkälä, Asko Suikkanen ja Antti Syväjärvi kuvaavat digitalisaation muodostamia reunaehtoja Lapin maakunnassa asuvien kansalaisten asioinnille. Arjen henkilökohtaiset olosuhteet, sosioekonominen tausta, koulutustaso, työtila ja asuinpaikka ovat tärkeitä edellytyksiä yksilötason kyberturvallisuuskäyttäytymisessä. Heidän tutkimuksensa mukaan arjen kyberturvallisuus tarkoittaa, että kansalaiset kokevat pystyvänsä hallitsemaan e-pätevyyksiä ja toimimaan arjessaan kyberturvallisuutta edistävillä tavoilla. He ehdottavat kyberturvallisuus uudelleen määrittelyä ihmisten turvallisuuden ulottuvuuksien integroimiseksi tunnistamalla, että ihmisille voi aiheutua uhkia useista lähteistä.

Maarit Timonen pohtii huoltovarmuutta ja puolustuskykyä vihertyvässä maailmassa. Huoltovarmuuden ylläpitoon on käytettävissä rajallinen määrä uusiutuvan energian ratkaisuja. Hiilineutraalisuusvaatimusten ja puolustuksellisen suorituskyvyn välillä on ristiriitaa, mutta vaatimuksia on mahdollisia ainakin osittain toteuttaa vihreällä kestävällä ajattelumallilla. Tämä edellyttää pitkäjänteistä työtä.

Kalle Santala ja Reeta Sipola käsittelevät hajautettua bioenergiaan pohjautuvaa lämmöntuotantoa yrittäjyyden ja huoltovarmuuden edistäjänä. Haketta ja teollisuuden

biopohjaisia sivuvirtoja hyödyntävä hajautettu ja pienimuotoinen energiantuotanto edistävät omavaraisuutta ja työllisyyttä.

Katri Hendriksson ja Heini Tuuliainen tuovat resurssiviisauden näkökulmaa erityisesti rakennusalan turvallisuudessa, jossa keskiössä ovat työturvallisuus ja ilmastonmuutoksen aiheuttamat riskit. Rakentamisen kestävyys sekä kiertotalous luovat järkevää resurssien käyttöä, osoittavat vastuullisuutta ja lisäävät myös psykologista turvallisuutta.

Toni Westerlund ja Loru Reinikka käyttävät pelillisyyttä turvallisuusperheytysten pedagogisena ulottuvuutena. Harjoitteissa pelaaja opettelee työtehtävissä toimimista ja tärkeä teema kaikissa harjoitteissa on turvallisuus ja sen oppiminen. Kaikissa työvaiheissa opetellaan varsinaisen suorituksen lisäksi oikeat ja turvalliset toimintatavat. Näin turvallisuus integroidaan oppimiseen.

Katri Hendriksson, Heidi Kaihua, Mirva Tapaninen ja Satu Valli määrittelevät turvallisen teollisuusmatkailun piirteitä. Turvallisuus yhdistyy keskeiseksi osatekijäksi vastuullisuuden ja kiertotalouden asettamiin vaatimuksiin ja mahdollisuuksiin.

Katri Ruotsalainen, Sari Nisula ja Sini Kestilä avaavat eläinten kanssa toimimisen vastuullisuutta ja turvallisuutta matkailualalla. Lapin eläinmatkailun vastuullisuutta ja turvallisuutta voi kehittää koulutuksella. Asiakkaan, työntekijän ja yrittäjän vuorovaikutusta parantava toimintamalli vie eteenpäin työntekijän osaamista ja lisää asiakkaiden turvallisuutta.

Martti Ainonen ja Tarja Jussila nostavat esille asiakasturvallisuuden Green Care -toiminnassa sosionomin työn näkökulmasta. Kirjoittajat hyödyntävät sekä asiantuntijoiden tarjoamaa sosionomin kompetensseihin perustuvaa jäsenystä sekä omia kokemuksia eettisyyden sisältävän asiakasturvallisuuden pohdinnassa.

Tuulikki Keskitalo analysoi psykologista turvallisuutta organisaatioturvallisuuden kivijalkana. Psykologista turvallisuutta rakennetaan arkipäivän tilanteissa ja kohtaamisissa, mutta merkittävimmin vaikuttavina tekijä on johtaminen ja esimiestyö. Psykologinen turvallisuus on erityisen tärkeää kriisiaikoina.

Sirpa Kokkonen analysoi etätyötä ja sen (työ)turvallisuusriskejä henkiseen jaksamiseen, tietoturvaluuteen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen kohdistuvien haasteiden valossa.

Elisa Maljamäki kohdistaa huomion viestinnän keskeiseen merkitykseen turvallisuuden rakentamisessa. Turvallisuudesta tulee viestiä käyttäjälähtöisesti sekä nopeissa

turvallisuushkissa että myös hitaasti kehittyvissä kriiseissä. Visuaalisten herätteiden lisäksi on turvallisuusviestinnässä kiinnitettävä huomiota myös äänimaisemaan.

Malla Alatalo, Jatta Sammalkangas ja Mirva Tapaninen yhdistävät yhteiskunnallisen yrittäjyyden osaksi turvallisuutta todeten, että turvallisuusosaaminen kuuluu myös yhteiskunnallisen yrityksen toimintatapoihin. Parhaimmillaan yhteiskunnallisten yritysten kautta tuotetaan joustavasti asiakkaiden tarpeisiin ja vaatimuksiin vastaavia eettisiä ja kestäväää kehitystä tukevia tuotteita ja palveluita turvallisesti.

Anne Härmä, Aini Ojala ja Mirva Tapaninen puolestaan toteavat, että hyvinvointipalveluiden ja hyvinvointituotteiden turvallisuus on osa lappilaista luksusta. Artikkeliki käsittelee hyvinvointipalvelujen määrittelyjä sekä tarjonnan turvallisuus- ja vastuukysymyksiä.

Virve Heikkilä, Riitta-Liisa Äijälä ja Satu Elo kiinnittävät huomiota ikäihmisten turvalliseen kotiutumiseen. Vaatimuksia kohdistuu terveyspalveluiden muovautumiseen moniammatillisiksi tiimeiksi toimintakyvyltään yhä heikkokuntoisempien ikääntyneiden asuessa kotona.

Satu Elo ja Antti Haukipuro tarjoavat yhdistettyä ammattikorkeakoulun ja hyvinvointiyrityksen näkökulmaa ratkaisuun, jossa Uudistuva kotihoito - sensoreiden tuottama tilannekuvatieto turvaa ikääntyneiden kotona asumista. Sensoreilla voidaan arvioida kotona asuvan ikääntyneen päivittäisistä toiminnoista selviytymistä.

Outi Mattila, Pirjo Kaakinen, Soili Vesterinen, Maria Kääriäinen, Satu Elo, Arja-Leena Autio ja Arja Holopainen kertovat artikkelissaan näyttöön perustuvista yhtenäisistä käytännöistä potilasturvallisuuden edistämiseksi. Potilasturvallisuuden, hoidon laadun ja toiminnan eettisyyden vaateisiin vastaaminen edellyttää opetus- ja tutkimushenkilöstöltä kansallisten näyttöön perustuvan terveydenhuollon edistäjien linjausten ja julkaisujen seuraamista, osaamisen kehittämistä, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välistä yhteistyötä sekä tiivistä korkeakoulujen ja sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden välistä yhteistyötä.

Hannele Kauppila kytkee turvallisuuden osaksi laatua käyttämällä esimerkkeinä potilasturvallisuuden sisältöjä sekä koulutusorganisaation muutoksia.

Niko Niemisalo laatii monipuolisen arvioinnin ja arvostelun Maailman ilmatieteen järjestön (WMO) pääsihteri Petteri Taalaksen uudesta teoksesta Ilmastonmuutos ilmatieteilijän silmin.

Niemisalonn mukaan Petteri Taalas, joka ajoittain viljelee teoksessaan niin idealismia kuin realismiakin, käsittelee ilmastonmuutosta käytännönläheisesti.

Kuten havaitaan, on Lumen-lehtemme teemanumero tälläkin kertaa hyvin monipuolinen ja tuoreita lähestymiskulmia tarjoava. Yhteenvetona voidaan todeta, että muutoksen tunnistaminen on haastavaa mutta välttämätöntä ennakoivassa turvallisuusjohtamisessa ja yhteiskunnallisen resilienssin kehittämisessä.

Kiitän kolumniartikkelin kirjoittajaa Poliisiammattikorkeakoulun rehtori, FT Kimmo Himbergiä sekä artikkeleiden kirjoittajia turvallisuuden ja sen muutoksen analyyseistä.

Toivotan turvallista kevään jatkoa ja mielenkiintoisia lukuhetkiä Lumen 2/2021 -verkkolehden lukijoille.